

Die Postgebühr bar bezahlt
Poština plačana v gotovini

1943-1944
NAŠ

ROD
ŠTEVILKA ~ 7

KRIZANKA

1	2	3		4	5	6	7	8	9
10				11		12		13	
	14				15		16		
17				18					
19			20		21			22	
		23		24		25			
26	27					28			
29				30	31		32		33
34					35				

Vodoravno: 1 Slovenski pisatelj (umrl 1918); 6 brusilni kamen; 10 predplačilo; 11 zver; 13 drag, mil; 14 tuje moško ime; 15 domače živali; 17 ve, razume; 18 solata; 19 enaka samoglasnika, tudi kratica za bivšo agencijo; 20 časovni prislov; 21 ploskovna mera; 22 oblika gl. biti; 23 pobožni potnik; 25 predstavnik bano-vine; 26 z besedo napisan; 28 vodna tvorba; 29 krajevni prislov; 30 oblika os. za-imka; 32 nepriden; 34 pripadnik izumrlega naroda; 35 gibati.

Navpično: 1 približno (kratica); 2 borbeni prostor; 3 žensko ime, tudi up; 4 ploskovna mera; 5 baltska prestolnica; 7 gorska cvetka; 8 vodna tvorba; 9 opozorilo; 12 obrtnik; 16 izvir; 17 tajni sklep; 18 leposlovno delo; 20 ptič; 22 umetni ples; 23 jo ima vsaka pesem; 24 azijska država; 25 nevestina dota; 27 lep ptič; 31 oblika pom. gl. biti; 33 nikalnica.

POSETNIČI

G. Romano

Šalacič St.

Kaj sta ta dva gospoda po poklicu?

Naslovna slika: prizor iz povesti »Jadralci«.

BESEDNICA

A, AL, BAR, BIŽ, CA, DAN, DE, DRO, GA, JA, JA, JAK, KI, LI, MI, MI, MLA, NIČ, OD, OS, RI, RO, TEC, UR.

Iz naslednjih zlogov sestavi 9 besed, ki pomenijo: 1 priprava za točenje tekočin; 2 stara zemljiška knjiga; 3 predan, izroččen; 4 številka; 5 stara kemija; 6 droben denar; 7 kraj na Štajerskem; 8 operni spev; 9 mlad človek. — Prva in tretja črka v vsaki besedi, vodoravno brane, ti povedo lep slovenski rek.

* * *

REŠITVE UGANK IZ ŠT. 6

Stopnice. a; na; ana; rana; orana; Morana.

Magični kvadrat. 1 komar; 2 polom; 3 kovač; 4 potok; 5 tenor. — Diagonalno: I. navzdol: Kovor; II. navzgor: tovor.

Premikalnica. Komar, belin.

Čaroben lik. 1 tur; 2 tekač; 3 Jukatan; 4 ratar; 5 čar.

Uganke iz 5. štev. Našega roda so pravilno rešili in bili izžrebani:

Deržaj Blaženka, dij. II. r. real. gimnazije; Kranjc Ljudmila, uč. III. r. dekliške lj. šole, Šiška; Rak Vita, uč. IV. r. dekliške vadnice; Kristan Peter, dij. III. r. real. gimnazije; Kregar Mitja, uč. III. r. deške vadnice.

Uganke iz 6. štev. Našega roda so pravilno rešili in bili izžrebani:

Grom Vida, uč. I. mešč. š., Dol. Logatec, Nova vas 162; Vončina Anton, uč. V. r. lj. š., Vrhnika, Verd 150; Saje Anton, uč. III. r. V. deške lj. š., Šiška; Hribar Mira, uč. V. r. lj. š., Borovnica 30; Bajec Matjaž, uč. IV. r. lj. šole, Vrtača; Blažič Peter, uč. III. r. lj. šole, Gračen.

Nagrade je dvigniti pri upravi Našega roda, Učiteljska tiskarna, Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom.

Letna naročnina je za skupna naročila L. 20— (2 liri mesečno), za posamezne naslove pa L. 25—. Posamezna številka L. 2-50.

Herausgeber und Drucker »Učiteljska tiskarna« in Laibach, verantwortlich Francè Štrukelj in Laibach. — Izdaja in tiska »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani, predstavnik Francè Štrukelj v Ljubljani.

Für die Schriftleitung und Verwaltung verantwortlich. — Za uredništvo in upravnštvo odgovoren Ivan Tavčar, Celovška 30.

JADRALCI

S a m o J e n k o

Drugi dan so že zopet navsezgodaj pričeli leteti.

Poslušali so učitelja in se ravnali točno po njegovih navodilih. Bolje je, da so vsi zdravi in celi s »Sokolom«, kot pa da bi imeli krakso in pobirali trske. Vsak dan so se pomaknili za nekaj metrov više in končno so prišli do vrha hribčka Vidma. Čez dan so letali in vlačili »Sokola« po vsakem poletu spet na hrib. Ni čudo, če so bili zvečer zbiti in so po večerji zaspali skoraj brez besede. Izginilo je prešerno študentovsko besedičenje in obnašanje. Toda le spočetka.

Je dobil Janez v roko kos starega časopisa in takoj poizkusil, če zna še čitati, zakaj dolgo že ni videl ničesar pisanega. Razumljivo, ko je pa Fara za devetimi gorami in civilizacija ni prodrla še tako daleč. Z veseljem je prebral vrsto za vrsto in prišel do novic iz raznih krajev. Pa je debelo pogledal, si pomencal oči, zakaj ni mogel verjeti. Poklical je še Miho in z združenimi močmi sta ugotovila, da je res pisano o njih. Pa se je veselje takoj pleglo, zakaj ni bila pohvala, ampak graja. Pisano je bilo, da so prišli jadranci na letenje. Vsi so zagoreli in prijazni, da malo takih. Prav je, da se gibljejo po svežem zraku, še bolje pa bi bilo, da bi prišli v nedeljo k maši. Grdo sta pogledala Janez in Miha, zakaj ni majhna stvar, če vesoljni svet izve, da ne hodijo k maši, čeprav hodita vsako nedeljo v cerkev Janez in Marijan kot predstavnika jadralne skupine. Kakor blisk se je raznesla novica in so jadranci ugrabili, kaj jim je storiti, zakaj najhuje

je, če trpi ugled. Skoraj bi tisti večer pozabili zaspali, da se ni oglasil k besedi Marijan in odločil, da bodo odlej vsi ob nedeljah pri maši. Jadralni šport naj bo pošten in jadralna skupina naj se uveljavi povsod. Janez pa je trmasto pristavil, da bo že do kraja poravnal vso stvar. In ker je pod njim ležal Marijan, sta potihoma naredila načrt, kako se bo to zgodilo.

Drugi večer, ko so se spravljali vsi spat, sta Janez in Marijan izpraznila svoji bisagi in odšla. Radovedno so gledali ostali za njima in bi marsikdo šel pogledat, kam sta se namenila po pravico ob tako pozni uri, da jih niso opomnile pretrudne kosti, naj ostanejo v postelji in zaspe. Sta skočila tajnik in propagandni minister čez bližnjo ograjo v veliki vrt, pogledala okoli, nato pa odšla pod drevesa, s katerih so se ponujala velika rdeča jabolka.

Že iz katekizma veste, da je z jabolkom zapeljala Eva Adama; le kako se naj zdržita dva taka tiča kot sta bila Janez in Marijan, pregrešnega dejanja. Krepko sta se oprijela svojega dela. Prikazal se je mesec in obsijal vrt. Bilo je svetlo kot po dnevi in sta lahko pobrala vsa jabolka, nato pa sta kakor dve mački po prstih odšla. Vse je že spalo, ko sta se vrnila. Tiho sta splezala v posteljo in zadremala. Pa so drugi dan vstali jadranci in vsak je imel veliko rdeče jabolko pri vzglavju.

»To je pa res sladko maščevanje,« so dejali in so takoj uganili, od kod jim ta božji dar. Preskrbljeni so bili za nekaj dni z izdatno malico, da so se jim razvezali jeziki in so laže vlačili »Sokola« na hrib.

Ko so šli drugi dan po kosilu na letenje, sta se ozrla Janez in Marijan na grešno mesto in zagledala gospoda župnika, kako sedi pod obranim drevosom in čaka na tatu.

»Prepozno!« sta dejala na en mah, ko sta ga zagledala. Jezno je gospod ošinil jadralce, ko so šli mimo, rekel pa ni besede, čeprav je vedel, da so grešili nad njegovimi jabolki. Pa ni bil to prehud greh, zakaj gotovo je zopet stopil sv. Elija do gospoda Boga in govoril za dušo mladih jadralcev. Se je potolažil Gospod, zamahnil z roko in dejal:

»Pa naj bo, stvar so poravnali med seboj; kjer ni dolžnika, ni plačnika!«

Teknila so jim jabolka, kako jim ne bi, ko so pa dan na dan otepavali samo zelje — brez kranjske klobase. Spomnili so se tudi, da niso pisali še domov ter je bilo toliko pisanja, da je pošel v trgovini papir in je bil trgovec vesel, da mu gre kupčija tako dobro. Prikupili so se mu jadralci, seve,

ko je na en mah prodal ves papir, ki ga je prej ponujal deset let.

Je črni krokar Peter Snoj tudi pisal domov, le da so bili pisma bolj veseli kot takrat, ko je bil še skavt in je prosil za zobno pasto in klobaso čikarico. So bili doma vsi soglasno mnenja, kako zdrav je sinji šport za dušo, kaj šele za telo!

Največ dela sta imela tajnik Janez in minister Marijan; ni majhna stvar, napisati vsem dobrotnikom s stricem na čelu pozdrave. Ne bi se spravili na takšno delo, če jih ne bi opomnil sv. Elija in poslal nekoliko dežja, da so lahko ostali doma pod streho, čeprav godrnjaje.

Napisali so vsem pisma in razglednice, pa je še vedno deževalo. Ostal jim je še kos papirja in niso vedeli, kaj bi z njim. Po vsestranskem ugiбанju so sklenili, da bodo poslali pismo Majdi in Micki v klenem študentskem jeziku, kakor se Amaconkam spodobi.

ČRNI TELOH

Gustav Strniša

»Teloh, črni teloh!«
žarki zakričijo,
plešejo po polju,
k njemu pohitijo.

Kljuko z njimi vleče
teloh sključen, blede,
saj iz zemlje neče,
ker plaši ga led.

»Teloh, črni teloh!«
žarki se smejujejo,
sneg in led krog njega
topli raztalijo.

Teloh, črni teloh
v sonce se ozre,
z žarki se objame,
beli cvet odpre.

PO KAPNIKE

St. K.

Nekje sem bil videl lepe svetle kapnike, take iz skrivnostnega podzemeljskega kraljestva in nisem jih mogel več pozabiti. Kaj bi dal, če bi jih imel sam doma! Spuščal bi po njih kapljico za kapljico, kar napeljal bi vodo, da bi kapljala noč in dan, in potem bi opazoval, kako kapniki rastejo in se širijo. Vztrajno sem moledoval okrog pastirjev, če bi mi jih kdo prinesel, a vse zaman; mar jim je bilo za moje prošnje! Tako so moje neizpolnjene želje rastle in obvladovale vse moje misli. Vedel sem, da je v podzemeljskih jamah takih kapnikov na pretek; tudi tako daleč ni bilo do prve pečine kako urico hoda, toda črnih votlin sem se bal in poleg tega: ni kar tako, spuščati se v globočine, če nimaš zadostnih priprav. Tako sem obvisel med načrti in tihim hrepenenjem.

V tistem času sem dobil prijatelja, ki ni bil nič manj samotni kot jaz. Čokat dečko, majhne rasti, okroglih rdečih lic, vedno nabranih na smeh. Njegovi starši so bili kramarji, vozili so blago s semnja na semenj, za kruhom, dečka pa so puščali samega doma. Roditelja, ki sta navajala otroka na svojo odsotnost, nista štedila z denarjem in tako se je dogajalo, da je imel moj prijatelj vedno v izobilju igrač, o kakršnih so utegnili drugi otroci komaj sanjati. Tako sem pri njem občudoval jaslice, kakršnih še nisem bil videl dotlej.

»Vse imaš,« sem mu dejal, ko se je spet oglasilo v meni, »le kapnikov nimam!«

»Čemu bi mi neki bili?«

»Čemu?« sem se čudil. »Pomisli vendar! Voda curlja po njih, kapniki pa rastejo. Pred seboj jih gledaš in strmiš, kakor živi so!«

»Kamen pa živ!« je oponesel prijatelj in rdeča lica so se mu napela v smehu v dva prijazna mehurčka.

A se nisem udal. Kaj pa ono skrivnostno padanje drobnih kapljic od stropa v neznane globočine, sem ga prepričeval; ali niso to udarci čudovite ure? Nekje iz kamnitih razpok se prikradejo, počasi se pomikajo kaplje po skalovju in — cek, cek — se druga za drugo spuščajo v votlinsko temo. Potem pa spet naprej, bog ve kam, pod zemljo, morda v črno jezero in iz jezera v temne rove, leto dni, sto, tisoč let! Ali niso to čudovite skrivnosti? In v tisočih letih se iz malega kapnika vzdigne ogromen stolp. Kakor bi zidala mogočna skrita roka! Zgoraj, na zemlji pa še vemo ne, kaj se dogaja tam spodaj, kako vse živi in se giblje.

Tako sem razkladal in prijatelj je zijal.

»Glej,« sem sklenil svojo razlago, »vsa ta čuda bi se nama odkrila, če jo mahneva zdoma in poiščeva tako jamo!«

»Danes, takoj?« se je razvnel Mirko.

»Danes? Ni mogoče! Saj sem že predolgo tukaj, kaj bodo rekli doma!«

Bal sem se šibe, a svojim načrtom, ki so se tako nenadno približali uredničenju, se ne bi odpovedal za nobeno ceno več. S prijateljem sva se dogovorila za prvi dan, ko bodo njegovi odšli po semenjskih opravkih.

Prišla je prilika. Nič nisem povedal doma, tiho sem se izmuznil iz rumene hiše, s tesnobo v srcu in poln veselega pričakovanja obenem. Mirko je bil sam; pravkar si je bil skuhal kavo in ponudil mi je bil skodelico sladke črne tekočine. Naglo sem izpil, mudilo se mi je. Iztaknila sva vrečo, zašila luknjo in pripravila motvoza. Le sveče nisva mogla najti po vsem stanovanju.

Toda prijatelj, sam sebi prepuščen in takim zadregam vaje, je hitro našel izhod iz zagate. Imel je nikljasto desetico in jo je sklenil izročiti prometu. Zanj sva kupila potrebno svečo.

Mizar, ki je stanoval v isti hiši, nama je posodil še kladivo in, ko sva imela vse potrebščine v redu, je zadel prijatelj vrečo na ramo. Smejal se je kakor po navadi, pripovedoval nove smešnice o sosedovem petelinu, ki se je zaganjal v vsakega človeka, poiskal bližnjico in krenila sva na široko cesto.

Srečno sva ušla vaščanom z vidika, kamen se mi je odvalil od srca. Čez drn in strn in skalovje sva krenila po gmajni med bodečim brinjem, vesela in sproščena kakor že dolgo ne, prav kakor bi šla na svatbo. Kaj bi ne bila zadovoljna! Saj naju ne bo nihče motil in domov se bova vrnila obložena z zakladom, ki si ga bova razdelila po bratovsko. In potem bova okrasila s svojimi dragocenostmi mizo, omaro, posteljo in ponočnik in peč, vsevprek.

Jama je ležala v globoki kotlini. Strmo navzdol so se vrstile ostre skale, okrog njih je nanesele deževje nekoliko zemlje in iz nje se je pognal cel travnik pekočih kopriv. Tu pa tam se je iz zasek med skalovjem vzpenjalo grmovje, ki je nekam nezadovoljno razprostrlo svoje veje vsečez, kamor je moglo doseči. Niže spodaj pa je nenadoma prenehalo vsako zelenje in od vrha do tal se je tam zgrnila močena viseča skala.

Oprezovala sva nekaj časa in boječe stikala, kod bi se najlaže spustila v kotlino. Ko sva dodobra preudarila položaj in si izbrala mesto, kjer se nama je zdel prehod še najlažji, je prijatelj splezal, oprijemajoč se za razpokline v skalah, do košatega grma. Za njegove korenine je privezal vrv in po njej se je spustil ob grapavi pečini navzdol.

Zdaj sem bil na vrsti jaz. Razumel sem, da je pred menoj najtežja pot.

»Vrv bom napel,« mi je dajal prijatelj pogum; »le trdno se drži, kakor s kleščami, če ne...«

Ojunačil sem se, le neroden sem bil, kakor je pač neokreten otrok, ki je največ pretičal v domači sobi. Mirko mi je dajal nasvete in se mi je obenem smejal; z nevoljo v srcu sem se mu uklonil.

Bil sem na dnu kotla; pred nama se je odpirala v skali ozka odprtina, skozi to je bilo treba zdaj v neznani svet.

»Ti že komaj čakaš,« je menil prijatelj in lica so se mu napela v smehu, »ti boš svetil.«

»Spreдай?« sem se zavzel; razumel sem, da vidi mojo bojazen pred neznanom temo.

»Ne, zadaj,« se je režal hudomušnež, »da bom laže telebnil v brezno.«

»Ali greva v brezno?« sem vprašal v skrbeh.

»Previdno stopaj!«

Prižgala sva svečo, lezel sem prvi, počasi in silno previdno. Pot je šla navzdol po opolzku, blatnem kamenju, na vsak korak sem posvetil okrog. Kje sva? Kje so prelepi kapniki?

Buhnilo je, nenadoma in s svojevrstnim šumom, da sem se ves prestrašil in mi je omahnila sveča v roki.

»Strah gre na lov,« me je bodril Mirko in se je glasno smejal. Sram me je postalo, vzdignil sem svečo visoko v zrak. Nad menoj je bilo polno življenja, nemirne sence so prhutale vse križem pod stropom — bili so netopirji, splašeni od nenadne luči in obiska.

Pomiril sem se in razgledal. Bila sva v podzemeljski dvorani, ki se je pred nama izgubljala nekam navzdol. Netopirji so begali, sedali pod strop in se spet spuščali po pečini. S prijateljem sva šla dalje, niže, bojazni sem se otresel, tam doli so zablesteli kapniki, čudovito bogastvo. Viseli so z obokov, rasti s skal, krepki, zajetni, a tudi tanki in vitki kakor palčice. Postala sva, prisluhnila in strmela. Netopirji

so se pomirili, pod zemljo je spet zavladovala tišina, da se je začelo skrivnostno padanje kapelj v globočine. Zdelo se mi je, da se slednja kapljica, ki zdrkne v neznano temo, pretvori v čudovit cvet, ki bo čez sto in sto let zbujal občudovanje ljudi. Mirko je bil že večkrat v tej pečini, vendar je tudi njega prevzelo skrivnostno življenje podzemeljskih moči. Pa le trenutek!

»Zdaj je čas!« sem vzkliknil navdušen. »Naberiva si!«

Naglo je Mirko izvlekel iz vreče kladivo in začel odbijati kapnike kar od kraja. Padalo je pod udarci, kar je rastlo tisočletja. Marsikateri se je zdrobil in sesul po tleh, z enim udarcem je bila uničena vsa krasota. Kaj nama mar! Imela sva bogastva na izbiro. Pobiral sem in nosil na kup, ves srečen, ves blažen. Bilo je več, kakor sem si želel. Nekateri kapniki so se svetili kakor sneg, drugi so bili rdečkasti, sivi, nekateri gladki, drugi spet motni, nekateri z žlebiči, drugi tanke cevčice, kakršnih še nisem videl v življenju. Tresle so se mi roke, drhtel sem po vsem telesu.

Ko sva naposled napolnila vrečo, je bilo toliko bogastva, da sva le s težavo zavezala in s trdom prinesla iz votline na svetlo. Privezala sva vrečo na vrv, ki je visela v kotlino — zdaj je bilo treba navzgor.

Prijatelju ni delalo težav, zame je bila težka preskušnja. Večkrat sem moral pričeti od kraja, vroče mi je postajalo, potan sem bil in skrbelo me je.

Toda, če je stiska, je treba napeti vse sile. Spet sem se poglavlje navzgor, z vsemi štirimi in sem se naposled po napornih mukah dokopal do košatega grma. Utrujen, čeprav vzradoščen, da je premagano najhujše, sem poiskal izgajeno skalo, da bi sedel. Komaj sem se bil okrenil, se je začel prijatelj od srca smejati, da sta se mu rdeča lična mehurčka kar napihovala. Moje hlače so bile nekje zadaj široko raz-

parane; v borbi s skalovjem nisem niti čutil, kdaj se je zgodila nesreča. Skrb, kakšen bo obračun doma, mi je skalila vse veselje z nabranim zakladom.

Mirko si je oddahnil od smeha, popravil si je zelen klobuček in pisane nogavice in ukazal:

»Zdaj pa bova vlekla!«

Sklonil se je in premeril z očmi nevarno kotlino. Spodaj so se režale grapave skale s hudobno škodoželjnostjo. Toda to naju ni plašilo. Prijela sva vrv, uprla sva se z nogami v skalno razpoko in začela vleči.

Nekaj časa je šlo. Ali nenadoma se je vreča zagostila v ostro zaseko in ni hotela več iz nje navzgor. Kakor koli sva poskušala, vse zaman.

»Pojdi spet doli!« sem prosil prijatelja, ves nesrečen ob misli, da ne bo z najinim zakladom nič.

»Pa ti pojdi!« me je zavrnil. Tudi on je bil zdelan.

Molčala sva.

»In zdaj?« sem vprašal bolan.

Gromko se je zasmel.

»Če ne bo šlo drugače, pojde pa takol!« je dejal prešerno in pokazal nabrušen krivček.

»Poskusiva!« sem prosil razočaran.

A kakor koli sva poskušala, ni hotelo iti drugače. In ko je prijatelj sprevidel, da nama je zaseka uničila načrt, se je stegnil v globočino, nameril rezilo kolikor mogoče nizko in odrezal vrv. S truščem je padla vreča v globočino. V tistem trenutku sva se domislila mizarjevega kladiiva, ki sva ga bila potisnila v vrečo.

»Ponj moram!« je dejal Mirko. »Moram!«

Za trenutek je spet zagorelo moje upanje, da bom le še prišel do prelepih kapnikov. Toda le za trenutek. Tudi prijatelj je uvidel, da je vse izgubljeno: v kotlino ni bilo več mogoče.

Spoznanje me je vsega potrla. Zaklad je obležal v globočini, molče sva se vračala domov, samotna naju je spremljala večerna zarja.

NEHVALEŽNOST

Ligurska pripovedka — Ilustriral France Kunaver

Bil je kmet, mlad, premožen in dober, ki je imel ošabno, hudobno in nasilno ženo. Grda čarovnica ga je dan za dnevom priganjala k najtršemu delu, slabše je ravnala z njim kot s psom, in če je mož ugovarjal, je vsa divja planila nanj.

Mladi mož se je takega življenja naposled naveličal, odšel je v svet in sklenil, da se več ne vrne domov.

Dolgo je potoval, ko je naposled prišel do samotne poti, kjer je opazil veliko kačo; zvijala se je pod težkim kamnom in se je zaman skušala osvoboditi.

»Dobri mož« je zaprosila kača, »reši me, vzdigni to skalo, sicer me bo zmečkala! Tod ne gre nikdar nihče in če mi ti ne pomagaš, ne vem, na koga naj se obrnem.«

»Če drugega ne želiš, evo, hitro ti pomagam!« In brez premišljanja vzdigne mladi mož kamen ter ga zažene proč. Kača pa se mu pridruži in skupaj nadaljujeta pot.

Toda še nista prišla daleč, ko pravi kača: »Poslušaj, pravkar me je napadla lakota. Tod, kakor vidiš, ne hodi živa duša, zato sem prisiljena, pojesti tebe.«

»Pojesti? Mene, ki sem ti napravil dobroto? To je kruto in krivično!« je dejal kmet, ki je ostrmel.

»Be, pa se sporazumiva! Kadar bova srečala trojico, ki bodo dejali, da je pravično, če te snem, te bom požrla; če pa bodo rekli, da ni pravično, bom požrla enega izmed njih.«

Kmet je bil nekoliko potolažen, žarek upanja se mu je zdramil.

In res, nista hodila dolgo, pa sta srečala starega psa, ki se je komaj držal na nogah. Kača ga hitro popraša za mnenje.

»Kaj mi je mar vajina zadeva?« je odgovoril pes. »Ko sem bil mlad in lep, so me vsi božali, vsi so mi dajali sladkorčkov. Zdaj me tepejo in le redko se me kdo spomni in mi kaj vrže. Prav nič me ne zanimajo vajini prepiri.«

»Slišiš?« pravi kača. »Pes ne pravi, da bi bila krivica, če te napadem!«

»Še dva se morata izjaviti,« pomisli kmet.

Ko gresta dalje, najdeta konja. Tudij ta je bil star in zgaran; šepal je, sama kost in koža je še ostala od živali. Takoj ga kača popraša za mnenje.

»O, draga moja!« je vzdihnil konj. »Nekdaj, ko sem šel kakor veter, s ponosno dvignjeno glavo, sem vozil lepe gospe na sprehod v sijajnih kočijah. Takrat so me odevali s svilo in krasili s kraguljčki. Zdaj, ko sem garjav in brez dlake, vlečim težak voz in

bič pada po meni. Misliš, da me zani-
ma, kaj je pravično in kaj krivično?»

»Evo drugega, ki te noče braniti,«
pravi kača.

Mladi mož se začena tresti, prepri-
čan, da ga bo ostudna golazen kmalu
napadla. Tedaj se od nekod priplazi
lisica.

Izvrstno, sta pomislila oba popotna;
lisica je zelo modra in zato najbolj
pripravna, da pravično razsodi!

Lisica je res pazljivo poslušala za-
devo, potem je dejala: »Prav za prav
bi bilo treba, da vidim, kako se je
stvar razvijala, saj dobro veste, da na
svetu ne veljajo besede, marveč de-
janja.«

Tako so se vsi trije vrnili na kraj,
kjer je ležal kamen. Lisica prosi kačo,
naj se poleže na mesto, kjer jo je bil
našel kmet, nato jo obloži s kamnom
in pravi: »Tako si bila, kaj ne? In zdaj
ostani še nadalje!«

Ker pa lisica ni hotela delati za-
stonj, je vprašala kmeta, naj bi ji po-
vrnil uslugo. Kmet je bil vesel, ker je
srečno ubežal nevarnosti, pa je dejal:
»Kaj naj ti dam?«

»Dovoli, da si vzamem nekaj kokoši
v tvojem kurniku,« je rekla lisica.

Vrnila sta se na kmetov dom. Ko
pa je hudobna žena zagledala lisico,
ki je kradla kokoši, je zdivjala, pre-
pričana, da je to možovo maščevanje.
Oči so ji hotele skočiti iz jamic, ko se
je s palico v roki zapodila za lisico.
Daleč sta drveli, dokler se nista pri-
podili na cesto, kjer je ležala kača. Li-
sica se je ustavila in vzdignila kamen,
da bi izstradana kača požrla hudobno
žensko.

Vendar se je tej posrečilo, da je
ubežala. Toda, ko se je vrnila, se je
poboljšala in je zaradi velikega stra-
hu, ki ga je bila prestala, postala pa-
metna žena.

ZAKAJ NIMA GOZDNI LAZAR HIŠICE

Gustav Strniša — Ilustriral Gregor Strniša

Palček Skakalček se ziblje na bilki,
skače po vejah, dreza s travico mur-
na, oponaša žabe, nagaja ptičem in
draži veverico, da se zaganja za njim
po drevju, a ga ne doseže, ker je, naj-
si majhen, uren kakor blisk.

Pa si je lišček zlomil nožico. Kdo
mu bo pomagal? Prvi je prihitel Ska-
kalček, jo ovil v lapuhov list in stisnil
med dve trščici. Ptiček je kmalu okre-

val. Neusmiljeni človek je ustrelil ne-
godnim veveričkam mamico. Palček je
bil takoj pri roki. Vse dni je krmil
mladičke, jim prinašal orehov in leš-
nikov ter skrbel zanje, kot bi bile
njegove sestrice. In ko so doraščale,
jih je učil. Ej, to so vam postale spret-
ne! Navadil jih je, da so skakale bolje
od vseh tovarišic in brzele za njim čez
drn in strn.

Lep sončen dan je v prirodi. Gozd drhti v živem zelenju. Veje se šepeta-je sklanjajo in delajo med debli smaragden obok. Na njih trepetajo drhte-če sence, ki jih sončni žarki obroblja-jo z zlatom.

Skakalček se je zamudil v sosed-nem gozdu. Zdaj hiti domov kot bi ga veter nesel. Že je med vejevjem, nad svojo hišico. Tedaj pa naenkrat: »Štrbunk!«

Pod malčkom se zlomi tenka vejica, da telebne na streho in se naenkrat znajde na svoji postelji. Pogleda de-belo okoli sebe, se otipa, če je še cel, in si jame drgniti boleči hrbtiček.

Žalosten prične ogledovati kočico in kar vroče mu postane pri srcu, saj je skoraj do tal podrl svoj šibki, iz skor-je in listja zgrajeni domek.

Kako naj si zdaj pomaga? Bratci se bodo iz njega samo norčevali in mu strgali korenček. Marsikatero noč bo moral prebiti zunaj, preden bo bajtica popravljena.

Zamišljen molze svojo bradico in koraca po mahu, kjer naenkrat opazi polža Počasneti, ki se je povzpел na praprot in se zdaj s hiško vred guga in kaže roge.

Palček se pograbi kar za glavo, saj mu hipoma poblisne nova misel. Že se znajde in prijazno nagovori polža:

»Preljubi striček! Pripetila se mi je nesreča. Ob bajtico sem. Ti pa moraš svojo kar vlačiti s seboj po svetu, da ti je v breme. Veš kaj! Prodaj mi jo! Kar zahtevaš zanjo, vse ti dam!«

Slinar od samega začudenja kar onemi. Kaj si zmisli to otroče! Svojo

kočico naj mu odstopi? O, to pa ne bo šlo!

Palček opazi, da si polžek pomišlja in se obotavlja. Odnehati pa le neče:

»Kako je že bilo zadnjič, dragi sivi-ček, ko te je pograbil hudobni deček in te hotel vreči v lužo? Priskočil sem in ga ugriznil v roko, da te je pustil in pobegnil.«

Polžek počasi pokima, a nič ne od-govori.

Skakalček jame tarnati, kakšen rev-ček je, da bo zdaj svojim domačim samo v zasmeh. Še in še moleduje in vrtorepi okoli slinarja ter obeta, da mu bo vedno in povsod pomagal, če bo kdaj v stiski, samo hišico naj mu prepusti.

Ko prične naposled pretakati bridke solzice, ki pekoče padajo polžku na sluzavi hrbet, se le-ta omehča in zleze molče iz svojega doma.

Komaj je zunaj, hušknje Skakalček v lupino, podvije noge v zavoj, da ostane z glavo zunaj, se nasloni na roke in se zahvaljuje:

»Dober si, striček, res dober! Ker si zdaj brez hišice, sprejmi moje darilce in laže ti bo! Saj te sovražniki ne bo-dogli zlepa najti! Kjer koli boš po-slej živel, boš imel obleko, ki se bo prilegala tvoji okolici! Če boš života-ril v temni hosti, bo tvoj plašček črn, če na zeleni tratini, bo tudi tvoj plaš-ček svetlejši.«

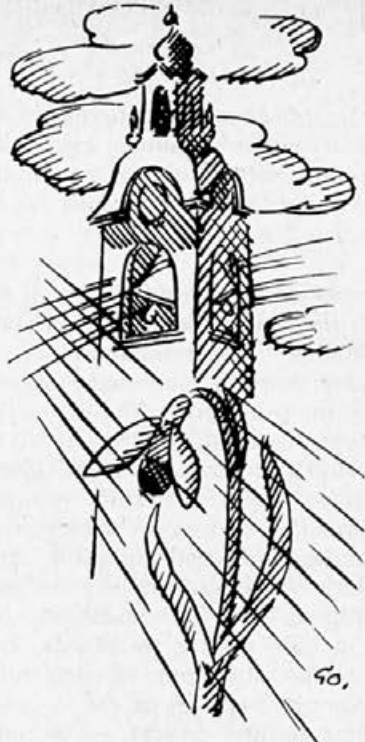
Ko se na večer zbere družinica pri-tlikavcev, opazijo, da ni Poskakalčka. Kličejo ga in iščejo. Pa debelo pogle-dajo, ko se naekrat oglasi malček iz polžje hišice in jim pove, da si je v nji izbral svoj novi dom.

ZVONČEK

Griša Koritnik

Hrepeneč kipiš navpik,
vitek in visok,
kakor izmed hiš zvonik
pod neba obok.
Prvi zimo si prespal,
zvonček snežnobel,
prvi se pogнал od tal,
k soncu se povzpел.
Zvon v zvoniku kliče: Čuj,
duša, vzdrami se!
Ti pa, zvonček, oznanjuj:
konec je temè . . .

FILMANJE DIVJIH ŽIVALI

Kdor hoče filmati nevarne živali, mora imeti pogum in spretnost, poleg tega pa tudi neizmerno potrpežljivost, neomajno vztrajnost v prenašanju vročine, dežja, pikov raznih žuželk in drugih tropskih nadlog, obenem še temeljito tehnično izobrazbo in bogatekušnje. Lahko vidiš tisoče živali čisto od blizu, ne da bi ujel na filmski trak le eno samo dobro sliko.

Pred dobrim desetletjem se je proslavil kot odličan filmski »lovec« na divje živali Martin Johnson, ki sta mu pomagala žena Oza in sloviti zamorec Bokuli. Ta je bil prav za prav velik bogatin, ki se mu je paslo nekje v črnem delu sveta tisoč govedi in do dvesto kamel, a je imel v krvi tako lovsko strast, da ga ni držalo na enem mestu niti v starosti. Prava pustolovska narava kakor Johnson sam. Iz neznatnih sledi na zemlji je ugotavljal ne le vrsto živali, ampak tudi podrobnosti cele živalske skupine, ki se je kretala onod; vohal je kakor lovski pes in videl kot jastreb dalje in ostre-

je kakor lovu vajeni Johnson z najboljšim daljnogledom. S takim vodnikom in s tako ženo, kakor je bila Oza, je Johnson lahko dosegel nenavadne uspehe. Oza ni bila le gospodinja, vrtarica in lovka, temveč predvsem tovarišica pri delu na življenje in smrt. Medtem ko Johnson filma slone, nosoroge in leve, stoji žena pripravljena v bližini z zanesljivo, težko puško in prepreči nesrečo čestokrat v zadnjem trenutku. Kdor filma v vročih deželah, mora paziti na toliko umetniških in tehničnih podrobnosti, da nima časa misliti na nevarnosti. Kako pa je ženi, ki ljubi svojega moža in ga vidi v smrtni nevarnosti, a sme zaradi lepe slike sprožiti strel šele v zadnjem trenutku iz največje bližine, si je mogoče samo misliti. Tudi Bokuli in še nekateri črnci, ki nosijo puške, so pogumni in zanesljivi strelci, toda Johnson poudarja sam, da snema najrajši, kadar ve, da straži poleg njega žena. Obema je sicer najljubše, če ni treba streljati, toda živali tam nekje sredi Afrike v

Keniji ni mogoče prepričati, da je to v resnici zelo miroljubna zakonska dvojica; zato se prepogosto zgodi, da stopi v veljavo zakon silobrana.

*

Za opazovanje in filmanje živali so najbolj primerna napajališča in kraji v njih bližini. Toda opazovalec mora biti vendar dobro zavarovan s slepilnimi mejami pred pogledom in napadom. Divja žival ima bistre oči in je zelo nezaupljiva. Zato je treba imeti za zgradnjo takih umetnih pregraj mnogo skušnje. Tudi se morajo postaviti že teden dni pred uporabo, ker sicer vohajo živali graditelje in se nočejo približati. Naj bo omenjeno, da se črno in belo nikdar ne sklada, kaj prijazneje diši. Johnsonu ni všeč vonj črnega pomočnika in bi ga rad — vsaj vsakih šest tednov enkrat — okopal, na kar mu ta pojasni na kratko:

»Bog je ustvaril vodo za povodnega konja, ne pa za črnega moža.«

»Toda ti smrdiš.«

»Gospod, črnemu možu smrdiš ti tudi in sicer zelo. Tudi slon ne ljubi tvojega duha tako kot črnčev vonj.«

Johnson je poražen, zakaj slon vendar dobro ve, višjega mesta za priziv pa ni.

*

Za omenjenimi umetnimi pregrajami sedita potrpežljivo Johnson in žena dolge, grozovito vroče dni in marsikatero soparno, neskončno noč. Često spi mož trdno, ko ženini občutljivi živci ugotove, da se bližajo »odjemalci«, ki bi jih bilo vredno slikati. Najlepša dnevna svetloba je od devete do enajste ure in potem, ko minejo opoldanski vročinski vali, od pol treh do pol petih. Pri dolgi suši je zrak prашen in pojanje prešernih krdel zeber na okrog ga še bolj zapraši. Zebra je pravi pobalin afriške stepe. Vedno mora hrzati, tolči s kopiti in gristi. Tudi antilopa nima lepega vedenja. Brez napake pa je nežnooka žirafa,

vedno dostojna, častitljiva in miroljubna, pravi užitek za opazovalca. Čim večje črede pridejo k napajališču, tem težje jih je slikati. V velikih čredah so vedno nekateri živčni, ki se drugi nalezejo od njih, in nemir in poplah se tudi pri štirinožcih pojavita, če je množica zgnetena skupaj. Ob napajališčih se noč in dan ponavlja igra, ki jo hoče narava, igra med rastlinojedci in mesojedci, mučni notranji boj med žgočo žejo in strašno grozo pred kremplji in zobmi. Ure in ure se obotavljajo živali, da bi upognile tilnik k vodi, ki jo tako želijo, ure in ure se mučijo med nagonom, da bi si utolažile žejo in med nagonom, da bi se obvarovale pred poginom, da bi bežale. Najhuje je pri tem žirafi, ki se mora široko razkoračiti, da doseže vodo, najlaže je debelokožnemu slonu, ki ima v rilcu naravno cev, a tudi odlično orožje.

V stepi, ki je bogata divjačina, nista lev in leopard nikoli daleč od napajališča, o tem nam grozovito pričajo načeta trupla zadavljenih antilop, zeber in žiraf. A v strašni bliskoviti svetlobi belega moža postanejo velike mačke najbolj plašne mačice. Živali so v tej svetlobi prilično tri minute kakor oslepljene in drve brez pomoči v skale in drevesna debla, pri čemer grozovito tulijo v grozi zaradi svoje onemoglosti.

*

Johnson lepo označuje živali, ki jih je opazoval. Kamela je zagrenjena stara ženska, slon je učen gospod iz »dobre« hiše, žirafa je rojena plemkinja, noj je neumen pretepač, hijena je zaničevanja vredna pošast, ki muči živali, leopard je morilec, lev je športnik. Z nosorogi je imela Oza prav posebno smolo. Te neumne, čemerne karikature pragozda, vedno pripravljene za napad, so neprestano prihajale na pot, čeprav ni niti najmanj hotela imeti z njimi opravka. Nekdaj sta se njen osel in nosorog tako prestrašila drug drugega, da sta bežala kakor blazna — vštric, dokler nista pridirjala do raz-

potja in se razšla. Sreča za jahalko, da ni padla iz sedla. Takih nevarnosti sta Johnson in njegova žena doživljala dan za dnem. V štirih letih, ki sta jih preživela v Afriki, je bilo med njunimi belimi in črnimi spremljevalci več smrtnih nesreč.

Nenavadno, da bi bila kmalu oba umrla v Afriki povsem zaradi drugih vzrokov. Ko sta poskušala splezati na goro Kenija, sta se oba hudo prehladila in je Oza komaj prebolela nevarno pljučnico. Johnson pa je pri nekem nočnem filmanju sprožil po nesreči šestnajst »bliskov« obenem, da ga je eksplozija vsega ožgala. Le skrbni negi svoje žene se je mogel zahvaliti, da je ostal še pri življenju.

Doživela sta mnogokaj, preden je bil film z divjimi živalimi izdelan. Nekoč sta našla čredo štirinajstih levov, ki so počivali in se igrali, ne da bi opazili oba svoja prijatelja. Pogled na kraljevske živali je bil tako čudovit, da je Johnsonovo ženo ganilo do solz.

»Nikdar se mi ne bi niti sanjalo,« je priznala, »da bom kdaj videla na svetu nekaj tako lepega.«

Filmala sta leve, ki so ostali mirni in nenapadljivi, ter sta dobila dragocene slike. Črnci, ki so gledali od daleč, se niso mogli načuditi drznosti belih ljudi in so strmeli v Johnsona in ženo kot v bogove. Film pa je šel po vsem svetu in so ga občudovale neštete množice ljubiteljev živali.

PREMOG — ČRNO SONCE

Učenjak 16. stoletja, mineralog in geolog Georgius Agricola (s pravim imenom Georg Bauer) je bil mnenja, da premog ni nič drugega kakor v zemlji otrdelo žveplo, pomešano s petrolejem. Moderna znanost pa nas uči, da sestavljajo premog »podzemeljski gozdovi«. Premog je nastal po dolgotrajnem razvoju.

Prvo stopnjo tega razvoja lahko opazujemo na močvirnatih tleh. Odmrle rastline se počasi pogrezajo v močvirje in ker nimajo zraka, prično prhnati. Dolgoletni razvoj tega prhnenja je tako zvana šota, črnorjava, mehka in premogu podobna tvarina. Če šota dolgo leži v zemlji, kjer jo vedno znova prekrivajo raznovrstne naplavine, se pretvori v rjavi premog. Stara tvorba premoga je antracit. Zanj ni potrebna samo dolgoletna doba preobražanja, temveč tudi velik, košat in stoletja star pragozd, iz katerega pa nastane v zemlji le nekaj centimetrov visoka plast premoga.

Za premog in nastanek njegovih plasti v zemlji so se v davni morale žrtvovati celi rodovi gozdov, saj so

nekateri plasti premoga v zemlji visoke 10 m in še več. V Gornji Šleziji so premogovniki rjavega premoga, ki imajo pri mestu Meserburgu 60 do 80 m visoke plasti... Najmočnejša in najvišja plast premoga pa je v dolini reke Ren pri mestu Kölnu, kjer dosega premogova plast višino 103 m.

Kakovost premoga ni odvisna samo od starosti teh plasti, temveč tudi od sestavin. Nekatere tvorbe premoga vsebujejo mnogo katrana in zemeljske smole (bitumen). Kemične sestavine teh so oljnate, podobne nafti ter so nastale pač na ta način, da so pri udorih z gozdovi vred tudi živali zašle pod naplavljeno zemljo. Premog in antracit pa se v kemiji smatrata za najstarejši produkt rastlinstva. So to pravi podzemeljski gozdovi, v katerih je ohranjena moč sonca, ki se je tisočletja nabirala v gozdnih velikanih, ki pa zdaj spremenjeni v črno sonce leže globoko pod zemljo in čakajo, kdaj jih bo rudar rešil temne ječe in dvignil na svetlo...

V starem veku se za premog niso kaj prida zanimali. Toda poznali so

ga že stari Rimljani in so ga imenovali »carbo fossilis«. Teofrastus, učenec Aristotela, je v 4. stoletju pr. Kr. napisal precej natančen opis o nastanku premoga. Med drugim je napisal tudi to, da premog rabijo kovači, kadar jim nedostaje oglja...

Kitajci so že zelo zgodaj uporabljali premog. Potopisec Marko Polo piše v svojih spominih, da so Kitajci žgali svoj znameniti porcelan v pečeh, ki so jih kurili s premogom.

Evropa se dolgo časa ni zanimala za premog. Ko pa je pričelo primanjkovati lesa za kurjavo in ko so razne države z zakoni začele ščititi gozdove, so pričeli ljudje uporabljati premog.

Prvi rudnik v Evropi je bil leta 1113 odprt od avguštinskih menihov v vodini Limburg. V Angliji so pričeli kopati premog že v 13. stoletju in sicer v premogokopu Northumberland, od koder so ga po morju prevažali v London. Toda leta 1306 je Edvard I. na posebno prošnjo parlamenta izdal prepoved, da ljudje ne smejo kuriti peči s premogom. Odredba je poudarjala, da je kurjenje peči s premogom zdravju škodljiva razvada. Kdor se je pregrešil, je bil kaznovan z denarno kaznijo. Če je prestopek ponovil, so mu oblastni organi pač podrli peč...

V Porurju so pričeli kopati premog že v 14. stoletju.

Toda prišel je čas, ko so ljudje pričeli graditi plavže in ko so začeli taliti železno rudo za pridobivanje železa. Morali so seči po najbolj izdatnem kurivu — premogu. Tudi kralji, ki jim je zmerom primanjkovalo denarja, so nazadnje uvideli, da jim davek za kopanje premoga prinaša lepe dohodke, in so začeli izdajati tovrstna dovoljenja.

Proti koncu 18. stoletja je Viljem Murdock razsvetlil svojo hišo s svetilnim plinom. Ko je leta 1792 patentiral svoje aparate za proizvodnjo svetilnega plina iz premoga, ga je komisija vprašala:

»Torej je res, kar trdite, da bodo vaše svetilke gorele brez stenja?«

»Da, res je,« je odvrnil Murdock.

Znana je šala, ki jo je Murdock napravil v družbi. Prinesel je s seboj svinjski mehur, ki je bil močno napihnjen in zvezan. Prebodel ga je zgoraj z iglo in se mestu približal z ognjem. Takoj se je nad luknjico užgal plamenček in lepo gorel, medtem ko se je mehur manjšal. Iz njega je uhajal svetilni plin, s katerim je Murdock doma napolnil mehur. Segreval je premog in ulovil plin ter ga napeljal v mehur.

In res se je razsvetljava s svetilnim plinom kmalu uveljavila po vseh deželah. »Novo luč« so uporabljali v parlamentih, v cerkvah in po bogatih hišah — vsi pa so se morali zahvaliti premogu za ta dar...

19. stoletje je vek premoga in železa. Premog je bil glavni vzrok, da se je politična in gospodarska moč v 19. stoletju zbirala v deželah ob Atlantskem oceanu, kjer so z dvigom železarske in premogove industrije zrastle razna središča za svetovno gospodarstvo.

V Ameriki so bili menih prvi iskalci premoga. Belgijski menih pater Alojzij Henneppin je na svoji misijonski ekspediciji posvetil ves čas izključno iskanju premoga. V petih letih je prepotoval prav vso Ameriko do Missisipija. V revirju Ilionis je končno našel premog. To je danes svetovno znani rudnik za pridobivanje najlepšega premoga.

Leta 1742. je francoski pater Lally našel premogova ležišča v Zahodni Virginiji, nedaleč od mesta Richmond. In nekaj desetletij pozneje so že pluli po reki Ohio in Missisipi prvi parniki, ki so bili kurjeni s premogom, ki ga je našel pater Lally. V začetku 19. stoletja so neumorni iskalci naleteli na antracitna ležišča v Pensylvaniji.

Tudi v Veliki Britaniji se skoraj povsod nahajajo ležišča premoga in železne rude. Angleži so svoj otoi naravnost prepregli s prekopi, po katerih prevažajo gore premoga v tovarne in industrijske kraje. V Angliji ima skoraj vsako veliko industrijsko središče v bližini svoj lastni premogokop. Anglija ima premoga na pretek, zato ga je v prejšnjih stoletjih izvažala celo v Nemčijo in v Rusijo. V Petrogradu je bil dolgo dobo tisti premog, ki je prispel v Rusijo iz angleških rudnikov, cenejši kakor premog iz rudnikov ob Donu. V Hamburgu in Bremeu pa so takisto dolgo dobo kurili z angleškim premogom, ki je bil spet cenejši kakor premog iz Šlezije in iz Porurja... Angleški parniki so izvažali premog po vsem svetu, domov pa so se ladje vračale napolnjene z raznimi rudami, bombažem, lesom, žitom in drugim kolonialnim blagom, ki so ga potrebovale angleške tovarne in gospodinjje. Angleži so tudi bili prvi, ki so oskrbeli svojo vojno in trgovsko mornarico z lastnim premogom. Pred prvo svetovno vojno je $\frac{3}{4}$ porabe vsega premoga za ladje in parnike vsega sveta prodala Anglija. Pred več ko 100 leti je izumitelj lokomotive, Jurij Stephenson, izrekel Angležem naslednje besede:

»Angleži! Podlaga naši gospodarski moči ni volna, ampak — premog!«

Nemčija seveda glede premoga ni zaostajala za Anglijo. Že v začetku preteklega stoletja je imela dve pokrajini, ki sta že takrat bili bogati z nahajališči premoga. To sta bili Šlezija in pokrajina ob Renu. Šlezija je zalagala s premogom vso Prusko. Seveda je bila takrat polovica vseh premogokopov v rokah raznih knežjih rodbin, dočim so bili v Porurju lastniki premogovih rudnikov spet razni plemiči. Danes so mnogi premogokopi v Nemčiji državna last; in znano je, da ima Nemčija premoga več kakor dovolj.

Današnja industrija Nemčije je v marsičem industrija premoga. Razlo-

čujemo dve vrsti premoga: rjavega in črnega. Rjavi premog je slabše vrste. 2,5 tone rjavega premoga dá približno isto vročino kakor 1 tona črnega premoga. Nahajališča rjavega premoga so v zemlji v višjih legah, zato je rjavi premog tudi laže kopati. Tvorbe rjavega premoga so tudi mlajše kakor tvorbe črnega premoga. Mnogo rjavega premoga pridobivajo tako rekoč v dnevnem kopu, t. j. skoraj na površini zemlje.

Črni premog je starejša tvorba in leži globoko v zemlji, ponekod celo do 800 m globoko pod zemljo.

Iz rjavega premoga pridobivajo: katran, mineralna olja, parafin, svetilni plin; iz katrana pa spet pridobivajo razna mazilna olja in gorljiva sredstva. Tudi bencin in razna olja za pogon Dieselovih motorjev pridobivajo iz premoga. To je izum profesorja Bergiusa. Delal je leta in leta poizkuse, razpustil je premog v sestavne dele, ga razdelil v molekule in atome, potem je te atome vezal z drugimi in dobil tako zvani »sintetični bencin«. In kaj pomeni sintetični bencin v sedanji vojni Nemčiji, bi bilo odveč poudarjati, saj se je Nemčija v tem pogledu skoraj osamosvojila in ni več odvisna od uvoza nafte in bencina iz drugih držav.

Kakor iz rjavega premoga pridobivajo v nemških tovarnah tudi iz črnega premoga mnogo najrazličnejših izdelkov, ki jih je kar težko naštet. Iz katrana črnega premoga pridobivajo katranovo olje za pogon raznih motorjev in za impregniranje (konserviranje) lesa (žel. pragi, telefonski drogovi, pontoni za mostove itd.), nadalje naftalin (sredstvo zoper molje), smolo za izdelovanje firnežev, barve, izolirna sredstva, spajalna sredstva, antracen, fenol in kresol (za barvila), salicilno kislino, saharin in desinfekcijska sredstva, piridin (denaturirano sredstvo pri izdelavi gorilnega špirta), bencol, sredstva za raztapljanje kavčuga in gumija, razne smole, lake,

koks (ki ga nujno potrebujejo v plavžih, livarnah železa in pri centralnih kurjavah), svetilni plin (za gospodinjstvo, obrt in industrijo) in še mnogo

kemičnih stvari, brez katerih bi človeštvo, ki je oplojeno z modernimi iznajdbami in civilizacijo, težko izhajalo. L. Z.

NENAVADNE ŠOLE

Viktor Pirnat

Švicarske šole.

Potisnjena med štiri države je bila Švica že vnaprej tako rekoč določena, da bo tudi v duhovnem oziru imela vodilno vlogo. Zgrajena od treh plemen in obsegajoča štiri jezike, je Švica zveza narodov v majhnem. V mirnem sožitju svojih narodov na podlagi popolne enakopravnosti, medsebojnega spoštovanja in vzajemne pomoči delajo vsi prebivalci gorate Švice le za napredek svoje države. To se tudi povsod pozna in svet jih za to zavida, posnemati pa jih le ne zna.

Šola je v Švici to, kar je v drugih deželah cerkev ali občinski dom: ponos in okras vasi in mesta, najlepša stavba v okraju. Pa tudi najmodernejša in ustrezajoča vsem sodobnim zahtevam zdravstva in stavbarstva.

Švicarji se zavedajo, da sta splošna izobrazba in visoka stopnja omike podlaga njihove edinstvene vladavine; globoko so prepričani, da je javna blaginja odvisna od splošne ljudske izobrazbe, zato doprinašajo šolstvu ogromne žrtve tako državna zveza kot kantoni (okraji) in občine.

V Švici obstajajo državne in zasebne šole pa še kantonske šole. Vse imajo pravico javnosti in so pod državnim nadzorstvom. Medsebojno tekmovanje dviga švicarsko šolstvo do zavidljivih uspehov.

Državne šole v Švici so prvovrstno urejene, zasebne šole, ki jih menda ni nikjer toliko kot v tej najstarejši ljudovladi na svetu, pa so njih dragoceno dopolnilo, saj je švicarsko strokovno šolstvo na najbolj priznani višini.

Seveda so zasebne šole, po večini zvezane z zavodi, vzporedno z državnimi neprimerno dražje. Razredi so tam manjši, učiteljstva pa je več. Vzgoja posameznikov je tam brez dvoma uspešnejša in skrbnejša kot v natrpanih državnih, predvsem ljudskih šolah.

Švica je gorata dežela, dežela planin, jezer, gozdov in sočnih pašnikov. Mar ni užitek biti učenec šole, ki se poleti namesti kar pod drevjem v senčnem gozdu! In tam so dečki in deklice vedno na svežem zraku, sredi zelenja in cvetja se sprostijo z naravo, žive z njo, ki jih krepi telesno in duševno.

Nauči se mladina iger na prostem, da se ji izvežba in razvije rastoče telo v najpopolnejši meri. Goji nogomet, odbojko pa hokej in tenis, plavanje, veslanje, jadranje, pozimi sankanje in drsanje. Izleti v planine pod vodstvom učiteljstva so tudi švicarski mladini posebna nagrada.

Skupno življenje raznih narodnosti vcepi že v mlada srca zdravo tovarishтво in širokogrudno narodno strpljivost, ki odstraniti vse presodke ter preko državnih mejnikov in morij ustvarjata vezi dobrohotnosti in prijateljstva.

Švicarsko ljudstvo se res ne straši žrtev za ureditev in razvoj časa ustrezajočega šolstva. Vsaka občina bi hotela biti pri tem prva, zato so švicarske šole na višku in Švica je vzorna država modernih šol in vzgoje naraščaja. Mnog znamenit šolnik in vzgojitelj je izšel iz teh blagosloavljenih šolskih razmer, naj omenim le svetovno znanega Pestalozzija.

PRIJATELJI ČLOVEŠTVA, KI JIH LJUDJE POJEDO...

Brez mesne hrane bi ljudje lahko živeli, četudi je res, da bi bila taka hrana kaj enolična. Danes niso več redki tisti ljudje, ki priporočajo vegetarijansko (rastlinsko) prehrano, češ: saj se celo najlepše in najmočnejše živali kakor slon, konj, krava, jelen, srna, ovca, koza itd. hranijo edinole z rastlinsko hrano. Drugi spet zagovarjajo uživanje mesa in se sklicujejo celo na sv. pismo, kjer je omenjeno, da je Kristus nasitil gladno množico s kruhom in ribami — torej z mesom... Resnica pa je, da imamo ljudje ustvarjeno takšno zobovje, ki ustreza rastlinski in mesni hrani.

Do prijateljev, ki jih pa končno le pojedo, so ljudje že od nekdaj gojili spoštovanje in hvaležnost. Tako nalletimo v starem veku skoraj pri vseh verah na češčenje govedi kot »svetih živali«. Egipčani so častili bika Apisa, ki jim je pomenil simbol moči. Premnogo je v starem verskem izročilu tudi ženskih božanstev, ki so bila v zvezi z govedjo ali bikom. Kravji rogovi krasijo egiptski boginji Isis in Hator, pa tudi junakinje (herojske žene) Evropa, Jo in Pasifeja se v starih verskih pripovedkah pogosto omenjajo v zvezi z govedjo. —

Kje je domovina govedi? Tega ne vemo prav natančno. Govedi sorodne živali so bile razširjene po vseh znanih deželah starega veka. V Evropi je divji tur baje prednik naše udomačene govedi.

Gojitev ukročene govedi izvira iz Azije. Od tamkaj se je razširila na vzhod in zapad. Nič čudnega, kajti goved se prilagodi vsakemu podnebjju in prenese tako afriško vročino kakor tudi sibirski mraz.

Da se gojitev govedi tako zelo razširila po vseh deželah, na to so pač vplivali tudi versko kulturni odnošaji.

Uporaba mesa in mleka govedi je po raznih deželah kaj različna. Na Kitajskem mleka sploh ne uživajo, mesa pa le zelo malo. Vole uporabljajo le kot vprežno živino.

V Indiji pa uživajo od govedi samo mleko, mesa pa ne. Najbolj znajo goved izrabiti v Evropi. Tu uporabijo od nje prav vse od mesa do mleka, kože, dlake, rogov, kosti in krvi...

Evropejci in Prednjeazijski pa pojedo poleg velikih množin govejega mesa tudi mnogo prašičev. Evropski prašiči izvirajo iz divjega evropskega in prednjeazijskega prašiča. Prašiči uspevajo povsod, posebno pa tam, kjer je mnogo listnatih gozdov (žir!). Prav zaradi žira so v prejšnjih časih redili na Dolenjskem prašiče v velikem številu. Treba bo to spet obnoviti, izplačalo bi se sijajno. Na Kitajskem ni mnogo gozdov, a prašičjereja je kljub temu razvita.

V času, ko so nekatere azijske verske sekte razglasile prašiča za »nečisto žival«, je nastala velika razlika v reji prašičev med Evropo in Azijo.

Zakaj je v Aziji prašič »nečista žival«? Ali izvira to šele iz časov Mohameda? Nikakor! Iz zgodovine je znano, da je več stoletij pred našim štetjem bil v Aziji razširjen kult Adonisa, t. j. češčenje tistega lepega mladenciča, v katerega se je bila zaljubila neka boginja in katerega je merjasec smrtno ranil. Vsako pomlad so potem mlade žene objokovale smrt Adonisa, posebno še one iz Grške in iz Male Azije. Tako je mogoče res, da so k slabemu slovesu prašiča na Jutrovem pripomogle mnogo tudi žene.

Z razširjenjem mohamedanske vere pa je verjetno predvsem iz zdravstvenih razlogov nastala prepoved uživanja prašičjega mesa, kajti v vročem azijskem podnebjju se meso hitro pokvari.

V starem veku so bili posebni ljubitelji svinjskega mesa predvsem Grki, še bolj pa so cenili svinjsko pečenko Macedonci. Kralju Filipu in njegovemu sinu Aleksandru Velikemu so pogosto postregli z nadevanimi mladimi prašički, ki so jih jima predložili v zlatih skledah...

Tudi Rimljanom je bila svinjska pečenka najljubša jed. Da pa je že od nekdaj užival prašič pri Germanih velik ugled, to je iz zgodovine znano. Karlu Velikemu so se njegovi podaniki najbolj priljubili če so mu poslali prekajeno svinjsko gnat...

V času odkritja Amerike je bil prašič že po vsej Evropi zelo razširjen, dasi današnji pitani prašiči še niso bili razširjeni po vseh deželah. Nova pasma piganega prašiča se je razvila pozneje iz evropskega in kitajskega prašiča, ki so ga prvi vzgojili Švedi šele v 18. stoletju.

Predvojno stanje prašičev v Evropi je naslednje (v milijonih):

Nemčija 23, Francija preko 6, Španija 5, Britanija 3, Rumunija 3, Bolgarska 1, Jugoslavija preko 3.

Približno predvojno stanje govedi v Evropi pa je znašalo (v milijonih):

Nemčija 21, Britanija 12, Francija 15, Španija 4, Italija 7, Rumunija 4, Bolgarska 2, Jugoslavija preko 4.

Severna Amerika ima preko 83 milijonov, Južna Amerika preko 100 milijonov, Afrika pa preko 47 milijonov glav goveje živine.

Govedo in prašič sta torej zares prijatelja človeštva. Človek ju je udmačil, da mu pomagata pri delu, mu dajeta potrebni gnoj za polje, a končni cilj vsega truda je, da ju nazadnje zakolje in poje. Tako je človek zares nehvaležen svojim — prijateljem.

L. Z.

VOŠČILO

Marij Skalan

Moja punčka Breda
danes god slavi,
ustopite se v vrsto,
kdor še voščil ni!

Da ostala zala
bi še dolgo let,
voščita ti prva
babica in ded.

Da bi se igrala
z mamo prav zares,
mamica in očka
voščita ti vmes.

Da bi z nami rastla,
voščimo ti mi,
ki smo sami majhni,
majhni in drobni.

Iz prirodropisja.

Učitelj: »Peterček, povej nam, zakaj pes pogosto molí jezik iz gobca?«

Peterček: »Zato... zato... da napravi z njim ravnotežje repu...«

Več hrupa.

»Mama, mi daš jabolko?«

Mama noče slišati.

»Mama, mi daš dve jabolki?«

Mama je huda: »Zdi se mi, da tvoje zahteve naraščajo. Prej eno, zdaj že dve jabolki!«

»Mislim sem, da ne razumeš, pa sem se spomnil, da dve jabolki napravita več... hrupa...«

Po ovinkih.

»Očka, danes sem bil v šoli edini, ki je znal odgovoriti.«

»Dobro, sinko! Kaj pa si bil vprašan?«

»Kdo je razbil šipo v oknu?«

Zaradi miru.

»Mama, ali je res, da je prišel moj bratec iz nebes?«

»Seveda je res!«

»Zdaj razumem! V nebesih imajo radi mir, zato so ga poslali vreščat k nam. Ali ni res, mama?«

Iz šole.

»Matevžek, ali veš, zakaj je morje tako slano?«

»Ker so v njem slaniki!«

Dokaz.

»Francek, ti si danes ukradel marmelado!«

»Ne, mama, nisem je, verjemi!«

»Glej, saj se še pozna madež na suknjiču!«

»To nič ne de, mama! Ko sem vzel marmelado, sem bil brez suknjiča...«

Ne zapravljaj!

Gospa daruje Janezu pet lir. Zelo je zadovoljen. Gospa pa pristavi:

»Upam, da ne boš denarja vrgel proč v prvi slaščičarni, ki jo boš našel.«

In Janez:

»O ne, gospa! V onile slaščičarni bi bil denar res zavržen. Šel bom v neko drugo, ki jo dobro poznam, tam so slaščice mnogo boljše.«

Po prepiru.

Oče: »Spet si se prepiral s tovariši, kaj? Za kazen boš šel danes brez večerje spat!«

Mihec: »Nič ne de, oče! Itak so mi ostali le trije zobje.«

Ura.

Tonček pleše, skače, se vrti, en sam trenutek ni v miru.

»Kaj pa ti je?« ga vpraša tovariš.

»Si dobil ples sv. Vida?«

»Kaj še! Uro sem kupil za dve liri — če pa je nekoliko ne stresam, se mi ustavi.«

AUGUST KADUNC
LJUBLJANA
Mestni trg 8

PERILO lasinega izdelka — OPREME za novorojenčke

ROBERT GOLI

specialna zaloga platna,
belega in pralnega blaga

LJUBLJANA, Šelenburgova ulica št. 3

FABIANI & JURJOVEC

LJUBLJANA, STRITARJEVA ULICA 5

Velika izbira damskega in moškega blaga, preprog,
zastorov, odej, perja, puha itd. Postrežba solidna!

Jantes Iva

trgovina s čevlji

LJUBLJANA, MESTNI TRG 14

*priporoča svojo lepo izbiro moških, ženskih in
otroških čevljev domačega izvora. Ročno delo.*

N u d i m o s a m o s o l i d n o b l a g o !

Lekarna

Mr. Deu-Klanjšček D.

(prej Kuralt)

Gospodsvetska cesta 4 – Tel. 39-20

*Izdaja zdravila za vse bolniške blagajne
Zaloga tu- in inozemskih specialitet*

*Kar potrebuje mladina v šoli in doma,
dobi po nizkih cenah*

*v Učiteljski knjigarni
LJUBLJANA, FRANČIŠKANSKA ULICA 6*

Klišeje eno- ali večbarvne, za časopise,
knjige, razglednice itd. izdeluje

klišarna »**Neografika**«

Ljubljana — Sv. Petra nasip 23

Izvirna vrtna semena

nudi trdka

JOSIP GAGEL

Ljubljana, „Pod lemenatom“

MANUFAKTURNA TRGOVINA

ZAJC JOŠKO

LJUBLJANA

NABREŽJE 20. SEPTEMBRA

POLEG TROMOSTOVJA